

LÄSNÄ LAPSEN ARJESSA

Pienryhmätoiminta ja sen kehittäminen päiväkodissa
kasvattajien kokemana

Saija Reipas

Opinnäytetyö
Kesäkuu 2012
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan vaihtoehtoiset ammattiopinnot
Tampereen ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan vaihtoehtoiset ammattiopinnot

REIPAS, SAIJA:

Läsnä lapsen arjessa

Pienryhmätoiminta ja sen kehittäminen päiväkodissa kasvattajien kokemana

Opinnäytetyö 42 s., liitteet 5 s.

Toukokuu 2012

Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää lapsiryhmässä toteutettavaa pienryhmätoimintaa vastaamaan paremmin ryhmän tarpeita sekä kerätä tietoa siitä, miten pienryhmätoiminta ja sen kehittäminen vaikuttivat kasvattajan kokemukseen omasta työstään päiväkotiympäristössä. Opinnäytetyö on toimintatutkimuksellinen ja se toteutettiin 3–5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä helmikuussa 2012. Aineisto kerättiin kolmella ryhmäteema-haastattelulla ryhmän työntekijöiltä.

Kasvattajat kokivat, että luottamus työtovereiden ammattitaitoon helpotti läsnäoloa. Kasvattajien oma läsnäolo taas lisäsi havainnointia, mikä vaikutti positiivisesti kasvattajien välisen vuorovaikutuksen laatuun. Tiimipalaverien pedagoginen sisältö kasvoi sen myötä, kun lapsiin liittyvä tuntemus syveni. Olennaista oli myös se, miten kasvattajat huomasivat oman läsnäolonsa ja mielialansa vaikuttavan koko ryhmän ilmapiiriin. Kasvattajista tuntui, että arki tuli sujuvammaksi ja tasapainoisemmaksi pienryhmätoiminnan kehittämisen myötä.

Pienryhmätilanteiden strukturointi lisäsi pysyvyyttä sekä tapahtumien ennakointia pienemmillä lapsilla. Strukturointi myös auttoi kasvattajia keskittymään ja olemaan paremmin läsnä. Pienryhmätoiminta lisäsi vuorovaikutusta sekä ruokailutilanteen miellyttävyyttä.

Johtopäätöksenä opinnäytetyöstä voidaan todeta, että pienryhmätoiminta sopii hyvin päiväkotiympäristöön, ja ryhmän omiin tarpeisiin joustavasti sovellettuna se tukee laadukasta varhaiskasvatusta.

Asiasanat: Pienryhmät, pienryhmätoiminta, vuorovaikutus, päiväkotiympäristö

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Service

REIPAS, SAIJA:

Being Present in a Child's Everyday Life

Small Group Activities and Their Development in a Kindergarten as Seen Through the Educators' Eyes

Bachelor's thesis 42 pages, appendices 5 pages

July 2012

The objective of this study was to develop the small group activities practiced in a child group to better measure the group's needs and to collect information about how the development and carrying out of activities for small groups affects the kindergarten educators' experience about their own work in a kindergarten environment. This study was carried out as a functional research and it was executed in a group of 3-to-5-year-old children in February 2012. The data was collected in three theme interviews with the group's educators.

The educators felt that their level of presence in work situations was heightened because they could trust their co-workers expertise. The pedagogues' level of presence facilitated the making of observations which in turn had a positive influence on the quality of interaction between the group's workers. The pedagogical content of the team meetings evolved as the educators' knowledge of the children deepened. The educators noticed how their own presence and spirit influenced the atmosphere in the group. The educators also felt that the everyday routines went better and got more balanced along with the development of the small group activities.

The structured routines in the small group situations increased the feeling of stability and anticipation in the smaller children. The structured routines also helped the educators to concentrate and be more present. Small group activities also increased interaction and made the meal situations more pleasant.

In conclusion the results show that small group activities suit the kindergarten environment well. When they are implemented flexibly according to the group's own needs, they support high-quality early childhood education.

Key words: small groups, small group activities, interaction, kindergarten

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	7
2.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset	7
2.2 Tausta ja kohderyhmä.....	7
2.3 Tutkimusmenetelmät ja pienryhmätoiminnan kehittämisen prosessi teemoittain... 8	
2.4 Aineiston analyysi	11
3 PIENRYHMÄTOIMINTA PÄIVÄKODISSA.....	14
3.1 Oppimiskäsitykset pienryhmätoiminnan taustalla.....	14
3.2 Pienryhmätoiminta vuorovaikutuksen tukijana.....	18
4 KEHITTÄMISPROSESSIN ARVIOINTIA JA KOKEMUKSIA	22
4.1 Pienryhmätoiminnan kehittämisen teemojen vaikutukset lapsiryhmän toimintaan kasvattajien näkökulmasta.....	22
4.2 Työntekijöiden arviointia kokemuksistaan pienryhmätoiminnan kehittämisessä. 25	
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	28
6 POHDINTA	32
LÄHTEET.....	36
LIITTEET	38
Liite 1. Ensimmäisen viikon teemarunko.....	38
Liite 2. Toisen viikon teemarunko.....	39
Liite 3. Kolmannen viikon teemarunko.....	41
Liite 4. Yhteenvetopalaverin runko.....	42

1 JOHDANTO

Nykyään päivähoidossa olevien lasten määrä ja hoidossaoloaika ovat kasvaneet huomattavasti. Osa lapsista viettää monta tuhatta tuntia elämästään päivähoidossa ennen kouluikää. Tämä tuntimäärä vastaa hyvinkin sitä aikaa, jonka lapsi viettää peruskoulun alasteella. Edelleen nykyään on jo hyväksytty tieto siitä, että opimme elämämme viiden ensimmäisen vuoden aikana, enemmän kuin minään muuna samanpituisena ajanjaksona myöhemmin. Tämän vuoksi ei voida pitää merkityksettömänä sitä, miten nämä ensimmäiset elinvuodet rakentuvat. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 11–12.). Muun muassa suuret ryhmäkoot, kiire, epätarkoituksenmukaiset tilat ja henkilöstön vaihtuvuus voivat olla niitä tekijöitä, jotka asettavat haasteensa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamiselle. Kaikkiin tekijöihin kasvattajat eivät voi vaikuttaa, mutta omien arvojen ja kasvatuskäytäntöjen pohtimisella ja uudelleen punnitsemisella on merkitystä.

Valitsin opinnäytetyöni aiheeksi pienryhmätoiminnan, koska hyvin toteutettuna se tukee laadukasta varhaiskasvatusta. Se myös antaa jokaiselle kasvattajalle mahdollisuuden hyödyntää omaa ammattitaitoaan, lisää kasvattajien työn mielekkyyttä ja sitä kautta työssä jaksamista. Aihe on lisäksi hyvin ajankohtainen varhaiskasvatuksen kentällä tällä hetkellä ja toive aiheeseen nousi myös työelämästä. Opinnäytetyöni tavoitteena oli etsiä keinoja, joilla oman lapsiryhmän pienryhmätoimintaa voi kehittää sekä miten pienryhmätoiminnan toteuttaminen ja kehittäminen vaikuttavat kasvattajien oman työn kokemiseen. Halusin myös itse oppia lisää pienryhmätoiminnan toteuttamisesta, sen periaatteista ja taustoista konkreettisesti, lähtemällä kehittämään oman ryhmäni pienryhmätoimintaa ja tutustumalla laajasti aihetta koskevaan ja sivuvaan teoriatietoon.

Ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa toteuttaa pienryhmätoimintaa, vaan sen on lähdettävä aina ryhmän tarpeista käsin. Käsittelen aihetta kasvattajan näkökulmasta, koska loppujenlopuksi on kasvattajista kiinni miten pienryhmätoimintaa toteutetaan. Opinnäytetyössäni viittaan kasvattajalla kaikkiin päivähoitossa työskenteleviin lasten hoitoon ja kasvatukseen koulutettuihin henkilöihin. Työstä käy ilmi miten kehitin lapsiryhmän pienryhmätoimintaa sekä mitä periaatteita, oppimiskäsityksiä, arvoja ja perusteita pienryhmätoiminnan taustalla on. Toivon, että opinnäytetyöstäni on hyötyä pienryhmätoimintaa suunnitteleville tai sitä kehittäville kasvattajille.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

2.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia tapoja, joilla voi kehittää ryhmän pienryhmätoimintaa ja soveltaa sitä vastaamaan paremmin oman ryhmän tarpeisiin. Opinnäytetyön tavoitteena oli myös kerätä tietoa siitä, miten pienryhmätoiminta ja sen soveltaminen vaikuttavat kasvattajien kokemukseen omasta työstään.

Tutkimuskysymyksinä olivat:

- Miten pienryhmätoiminnan kehittämisen teemat vaikuttavat kasvattajien näkökulmasta lapsiryhmän toimintaan?
- Miten työntekijät arvioivat kokemuksiaan pienryhmätoiminnan kehittämisestä?

2.2 Tausta ja kohderyhmä

Suoritin opinnäytetyöni 3-5-vuotiaiden päiväkotiryhmässä, jossa olin työskennellyt syyskuusta saakka. Lapsia oli kaiken kaikkiaan 22 ja heidät oli jaettu elokuussa kolmeen ryhmään iän mukaan. Iän mukaan jakaminen oli toiminut hyvin tässä ryhmässä, emmekä tiimissä katsoneet tarpeelliseksi jakaa ryhmiä uudelleen. Pienryhmätoimintaa oli toteutettu jo elokuusta alkaen ja ryhmät olivat vakiintuneet sekä toiminta tuttua kasvattajille ja lapsille.

Kasvattajat olivat yhdessä pienryhmässä kaksi viikkoa kerrallaan, jonka jälkeen vaihdettiin ryhmiä niin, että kaikki aikuiset olivat kaikissa ryhmissä vuorotellen. Käytännössä olimme pienryhmissä joka päivä aamupäivän toiminta-ajan, ulkoiluun tai ruokailuun saakka. Useimmiten ulkoilimme ainakin näin talviaikaan yhdessä, mikä vaati sisällöloaikana luovaa tilojen käyttöä ja yhteistyötä toisten ryhmien kanssa. Iltapäivisin pienryhmiin jakaminen ei enää onnistunut, koska kolmesta aikuisesta yksi oli jo lähtenyt kotiin. Jaoin lapsia kuitenkin iltapäivälläkin mahdollisuuksien mukaan tilanteen rauhoittamiseksi.

Pienryhmätoiminnan kehittämisen teemat nousivat tämän lapsiryhmän tarpeista, jotka olivat tulleet esille syksyn aikana. Lapsiryhmä tuntui monesti kovin levottomalta ja erityisesti siirtymä- ja ruokailutilanteet olivat olleet rauhattomia. Usein tuntui, että kasvat-
tajien energia kului lapsiryhmän hallitsemiseen eikä vuorovaikutukselle ja lasten aidolle kohtaamiselle jäänyt paljon aikaa. Pienryhmätoiminnan kehittämisellä pyrin lisäämään vuorovaikutusta lasten ja kasvattajien välillä, sekä luomaan kiireetöntä ja miellyttävää ilmapiiriä.

2.3 Tutkimusmenetelmät ja pienryhmätoiminnan kehittämisen prosessi teemoit- tain

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009) mukaan on pyrkimyksenä ”pikemminkin löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä.” (Hirsjärvi ym. 2009, 161). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, eikä tutkija voi sanoutua arvoistaan irti, sillä arvot muovaavat sitä, miten hän pyrkii ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Myöskään objektiivisuutta ei kvalitatiivisessa tutkimuksessa voida saavuttaa perinteisessä mielessä, sillä tietäjä (tutki-
ja) ja se mitä pyritään tietämän, kietoutuvat yhteen. Voidaan siis saada tulokseksi ehdol-
lisiä selityksiä johonkin aikaan ja paikkaan rajoittuen. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.)

Opinnäytetyössäni painotin kasvattajien kokemusta pienryhmätoiminnan kehittämisestä, joten valitsin aineistonkeruumenetelmäksi ryhmäteemahaastattelun. Teemahaastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelussa korostetaan haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määrittelemiään tilanteita. Mielestäni teemahaastattelussa on tärkeää myös se, että siinä ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat tärkeitä. Olennaista on myös se, että nämä merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.)

Teemahaastattelun luonteen mukaisesti olin laatinut tiimipalavereita varten ”rungot” ja teemat valmiiksi aihetta koskevan teorian pohjalta. Olin myös lisännyt muistiinpanoihini tarkentavia kysymyksiä keskustelun ohjaamiseksi sekä aineiston kattavuuden takaamiseksi. (Liitteet 1-4.). Nauhoitin tiimipalaverit kokonaisuudessaan ja siirsin ne tietokoneelle myöhempää käsittelyä varten.

Kullakin kolmella viikolla oli oma teemansa, jonka mukaan kehitimme pienryhmätoimintaa. Keskustelimme etukäteen tulevan viikon teemasta ja asioista, joihin olisi hyvä kiinnittää huomiota. Avasimme keskustelussa keskeisiä käsitteitä ja mietimme mitä ne tarkoittavat käytännössä. Keskustelimme aina seuraavan viikon tiimipalaverissa siitä, miten edellinen viikko oli sujunut ja vaihdoimme omia kokemuksiamme ja havaintoja eri tilanteista sekä lapsista. Hirsjärven ym. mukaan havainnointi sopiikin hyvin kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen menetelmäksi, koska sen avulla päästää luonnollisiin ympäristöihin (Hirsjärvi ym. 2009, 213).

Pienryhmähetkien strukturointi ja ryhmäidentiteetin vahvistaminen

Ensimmäisellä viikolla tarkoituksena oli vahvistaa pienryhmäidentiteettiä strukturoimalla pienryhmähetket ja keksimällä lasten kanssa ryhmille uudet nimet. Kukin ryhmä keksi itselleen uuden nimen liittyen ryhmän vanhaan nimeen, joka oli väri (siniset, punaiset ja vihreät). Kasvattajat pyrkivät käyttämään puheessa uusia ryhmien nimiä aina tilaisuuden tullen.

Pienryhmähetket strukturoitiin ottamalla käyttöön alku- ja loppuleikit. Alkuleikissä menimme istumaan lattialle piiriin, kaikkien varpaat piirin keskellä lähekkäin, elin ns. kukkapiiriin. Piirissä kasvattaja toivotti lapset tervetulleiksi ryhmään ja tavutimme taputtamalla kaikkien lasten nimet, jotka olivat paikalla. Alkuleikkiä pystyi myös muuntelemaan siten, että lapsi sai päättää, mihin kohtaan hänen nimensä taputetaan. Loppuleikissä ryhmä seisoj piirissä ja otti toisiaan käsistä kiinni ristikkäin ja sitten lausuiimme loppuloron: Heipähei nyt kaikki vaan, täällä meil' on mukavaa, tänne tullaan uudestaan. Hei vaan kaikki!

Alku- ja loppuleikit leikittiin aina, kun pienryhmä oli koolla ja niiden välissä oli toiminta, mikä oli sille päivälle suunniteltu, kuten jumppa, kädentaidot, vapaa leikki tai satuhetki. Loppuleikki oli tärkeä muistaa leikkiä ja tällä tavoin lopettaa pienryhmähetki, ennen kuin kukaan poistui hetkeltä.

Pienryhmätoiminnan laajentaminen arkisiin tilanteisiin

Toisella viikolla laajensimme pienryhmätoimintaa siirtymä- ja ruokailutilanteisiin. Siirtymätilanteista valitsimme tiimin kanssa vain pukeutumistilanteet, koska riisuutumiset, sekä ulkoa tullessa että päivälevolle mennessä, sujuivat mielestämme valmiiksi niin hyvin, ettemme nähneet syytä muuttaa niitä. Pukeutumaan meni vain yksi pienryhmä kerrallaan oman kasvattajansa kanssa.

Pukeutumisjärjestyksen suunnittelimme tiimipalaverissa aina kunkin päivän toiminnan ja käytettyjen tilojen mukaan, siten että minkä ryhmän olisi järkevintä pukea ulos ensin. Ja kun ensimmäinen ryhmä oli suunnilleen valmis, sen kanssa oleva kasvattaja ilmoitti seuraavalle ryhmälle, että he saisivat tulla vessaan ja pukemaan. Ensimmäisen ryhmän kasvattaja puki itse ulos ja toisten ryhmien kasvattajat saivat lähettää lapsensa sitä mukaa ulos, kun he olivat valmiita. Tällä tavoin haluttiin välttää ruuhka eteisessä tai katoksessa sekä pitkän odotuksen aiheuttama levottomuus.

Ruokailuhuoneessa järjestimme pöydät siten, että kukin pienryhmä istui samassa pöydässä ja kasvattaja ruokailisi heidän kanssaan samassa pöydässä. Lapset tulivat käsienpesun kautta ruokailuhuoneeseen ja etsivät oman paikkansa nimilapun perusteella. Yksi kasvattaja jakoi ruuan ja kaksi muuta avustivat lapsia ja ottivat myös ruuan. Kukin kasvattaja söi oman ryhmänsä kanssa ja lapset lähtivät syötyään eteiseen riisuutumaan päiväleivolle. Kasvattajat menivät avustamaan lapsia joustavasti siinä järjestyksessä, kuin olivat syöneet.

Läsnäolo ja vuorovaikutus

Erityisesti viimeisellä viikolla keskityimme läsnäoloon ja kiinnitimme huomiota vuorovaikutukseen. Tämä tietenkin ulottui muihinkin, kuin vain pienryhmähetkiin. Keskustelimme etukäteen tiimin kanssa mitä läsnäolo on, mitä se tarkoittaa käytännössä ja mitä se kasvattajilta vaatii. Samalla tarkkailimme miten kasvattajan läsnäolo vaikuttaa lapsiin ja lisääkö se vuorovaikutusta kasvattajien ja lasten välillä tai kasvattajien kesken.

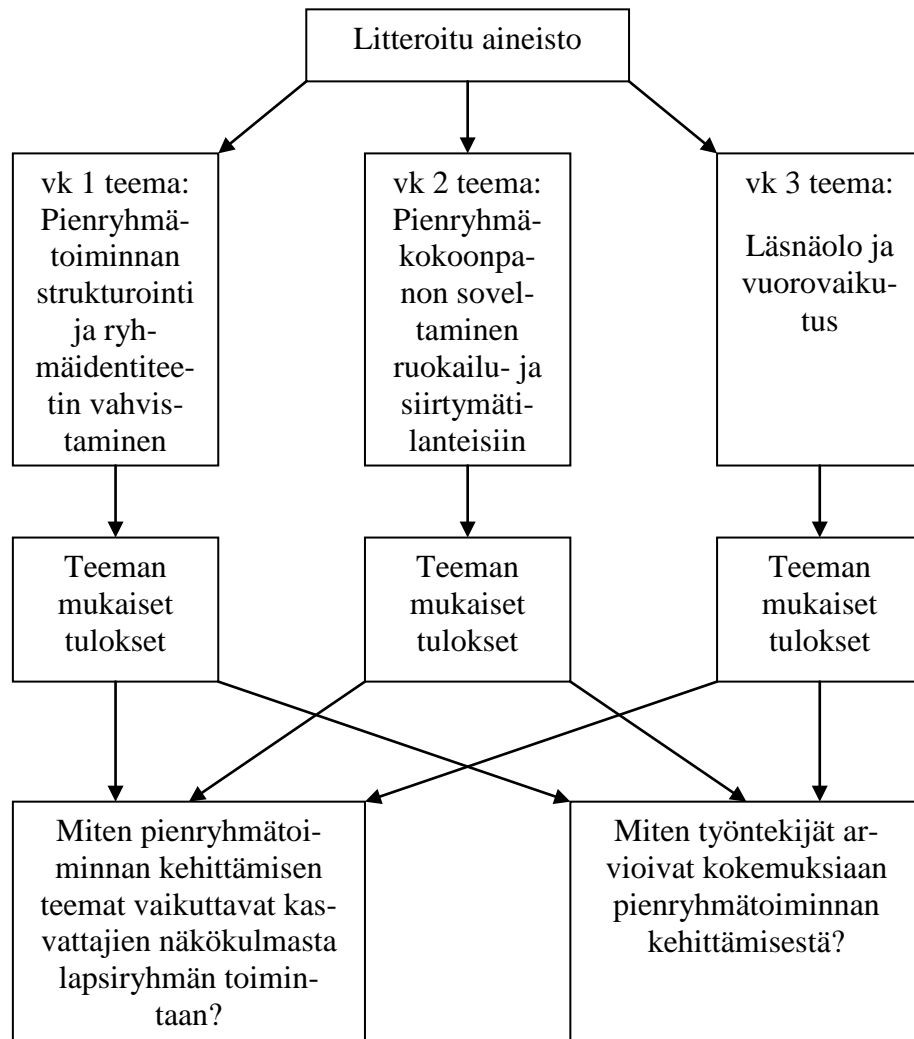
2.4 Aineiston analyysi

Käytin aineiston analyysiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi erottelevat sisällönanalyysissä kolme eri vaihetta:

1. Päätetään, mikä aineistossa kiinnostaa.
2. Käydään läpi aineisto merkiten ne asiat mitkä kiinnostavat ja jätetään kaikki muu pois.
3. Aineisto luokitellaan, teemoitellaan, tyypitellään (tms.).
4. Kirjoitetaan yhteenveto

Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aineiston ehdoilla, mutta teoreettiset käsitteet tuodaan valmiina; ilmiöstä ennalta tiedettynä. Teemoittelussa painotetaan, mitä kustakin teemasta on sanottu ja etsitään tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. Siinä on siis kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 92–93, 117.)

Aineistoa analysoitaessa tutkijalle selviää, minkälaisia vastauksia hän on saanut tutkimuskysymyksiin (Hirsjärvi ym. 2009, 221). Aineiston analyysissä eritellään ja luokitellaan aineistoa, synteesissä pyritään luomaan kokonaiskuvaa ja esittämään tutkittava asia uudesta näkökulmasta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 143). Tallensin ryhmäni viikoittaiset tiimipalaverit ja kirjoitin sen puhtaaksi sanasanaisesti eli litteroin. Luokittelin aineiston etukäteen valittujen teemojen mukaan, joihin toimivat tutkimuskysymykset. Aineiston luokittelu luo pohjan tai kehyksen, jonka mukaan haastatteluaineistoa voidaan myöhemmin tulkita sekä yksinkertaistaa ja tiivistää (Hirsjärvi & Hurme 2009, 147). Tämän jälkeen järjestelin ja luokittelin aineiston uudelleen sekä yhdistelin teemojen alle. (Kuvio 1.)

KUVIO 1. Aineiston analyysi

Aineistoa analysoidessa litteroiduista tiimipalavereista nousivat helposti esiin opinnäytetyön kannalta oleelliset keskustelunpätkät ja kommentit. Oli myös suhteellisen yksinkertaista liittää ne teemojen alle yhtenäisimmiksi kokonaisuuksiksi ja tuloksiksi, koska etukäteen laatimani teemarungot (liitteet 1-4.) tiimipalavereille takasivat, että keskustelimme aiheeseen liittyvistä asioista. Haastavampaa oli teemoitella teeman mukaiset tulokset tutkimuskysymysten mukaan, sillä monet tulokset sopivat kummankin tutkimuskysymyksen alle ja jouduinkin pohtimaan kysymysten muotoilua uudestaan. Tutkimuskysymykset saivat lopullisen muotonsa sisällönanalyysin ja tulosten raportoimisen myötä.

3 PIENRYHMÄTOIMINTA PÄIVÄKODISSA

3.1 Oppimiskäsitykset pienryhmätoiminnan taustalla

Kaiken systemaattisen kasvatuksen ja opetuksen perustana on jonkinlainen käsitys oppimisesta. Oppimiskäsitys kuitenkin muovautuu monien eri tekijöiden vaikutuksesta. Tämän vuoksi oman oppimiskäsityksensä teoreettisen perustan hahmottaminen ilman selkeää viitekehystä saattaa olla hyvin vaikeaa. Hujala ym. viittaavat Kiven (1995) sanoihin siitä, että oppimiskäsityksen muutos vaikuttaa hitaasti kasvatuksen käytäntöön. Kasvattaja saattaa kokea saaneensa riittävän ammatillisen koulutuksen ammattiin valmistuessaan, eikä tämän jälkeen näe tarpeelliseksi tutkia omia käsityksiään tai toimintatapojaan. Uusi tutkimus voi antaa vain virikkeitä oppimiskäsityksen kehittämiseen. Varsinainen kasvatuskäytäntöihin vaikuttava oppimiskäsitys muovautuu vasta yksilöllisen kehitysprosessin kautta. Se tapahtuu yhteydessä käytännön toimintaan ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden samojen ongelmien parissa työskentelevien kanssa. (Hujala ym. 2007, 32.)

1970- luvun aikuiskeskeinen varhaiskasvatus on saanut 1980-luvuta alkaen osakseen paljon kritiikkiä (Hujala ym. 2007, 33). Oppimisen tutkimuksessa tapahtuneesta muutoksesta huolimatta behaviorismin vaikutukset näkyvät yhä nykypäivän varhaiskasvatuksen pedagogiikassa. Behaviorismin kukoistuksen aikakaudella 1970-luvulla lastentarhojen toiminnassa korostettiin nimenomaan aikuisten etukäteen laatimia tarkkoja suunnitelmia ja tavoitteita. Oppimisen ja toiminnan kannalta parhaaksi katsottiin aikuisten vetämät toimintatuokiot. (Hujala ym. 2007, 36–37.). Behaviorimissa suunnittelu on siis aikuisten tekemää yksityiskohtaista etukäteissuunnittelua, joka painottuu toimintatuokioihin ja koskee koko lapsiryhmää. Myös suunnittelun aiheet ja sisällöt määräytyvät aikuisjohtoisesti. (Hujala ym. 2007, 126.)

Hujalan ym. mukaan konstruktivismiin perustuvan lapsilähtöisyyden perimmäisenä ajatuksena on pyrkiä rakentamaan kasvatuskäytännöt siten, että ne vastaisivat jokaisen lapsen yksilöllisiä tarpeita. ”Kasvatusprosessin tavoitteiden, sisältöjen ja menetelmien tulee lähteä lapsesta.” (Hujala ym. 2007, 56). Kasvatuksen suunnittelun keskipisteessä on lapsi omassa sosiokulttuurisessa yhteydessään. Tämä asettaa kasvattajan toiminnan pääpainon lasten kuuntelemiseen, havainnoimiseen ja lapsen elämään tutustumiseen kokonaisuudessaan. Suunnittelu koskee jokaista lasta yksilönä ja on kokonaisvaltaista, huomioiden myös oppimisympäristön. Suunnitteluun vaikuttavat kasvattajat, lapset ja vanhemmat ja sen aiheet ja sisällöt nousevat lasten tarpeista ja mielenkiinnonkohteista. (Hujala ym. 2007, 56, 126.)

Suunnittelua monissa päiväkodeissa ohjaavat yhä kasvattajien erityisosaamisen alueet ja vuodenaikojen vaihtelusta esiin nousevat aiheet. Myös päiväkotien kulttuuri on monesti ollut hyvin tuokiokeskeinen. Perinteisessä suurryhmä toimintatavassa ryhmän suunnitelman laadintaa vaikeuttaa lasten yksilöllisten tavoitteiden yhteensovittaminen, niin että niitä voidaan toteuttaa samanaikaisesti tietyn toiminnan puitteissa. Tämän vuoksi yhä useammassa päiväkodeissa on vakiintunut tai on vakiintumassa pienryhmätoiminta, jolloin koko ryhmän suunnitelma voi edelleen jakautua ja eriytyä pienryhmätason suunnitelmiksi. (Heikka, Hujala, Turja, & Fonsén 2011, 54–55.)

Konstruktivistisissä teorioissa, Eeva-Liisa Kronqvistin mukaan, korostetaan lapsen ja ympäristön välistä vuorovaikutusta. Oppimisen ohjaamisessa lähdetään todellisesta tilanteesta ja sidotaan se lapselle lähellä olevaan tilanteeseen. Näissä teorioissa lapsen omaa aktiivisuutta korostetaan, samoin kuin lapsen tutkivaa ja kokeilevaa toimintaa. Sosiaalinen konteksti ja toisilta oppiminen sekä yhteistoiminnallinen oppiminen korostuvat. Pienten lasten oppimisessa aikuisen tehtävä on herkistyä kuuntelemaan lapsen ajatuksia ja ideoita. Konstruktivististen oppimisteorioiden anti pienten lasten kehitykseen ja oppimiseen onkin erityisesti arkipäivän oppimisen korostamisessa. Silloin oppimistilanteet muistuttavat lapsen jokapäiväisiä tilanteita, kuten suuruuksien ja painojen vertailua eläinleikissä. Lasten kokemusmaailmaan olisi hyvä tuoda Kronqvistin mukaan vierailuja vaikka museoissa tai näyttelyissä ja muissa lapsen maailmaa lähellä olevissa kohteissa. Arkipäivän oppiminen auttaa lasta näkemään erilaisia mahdollisuuksia, kohtaamaan uusia tilanteita sekä luottamaan itseensä. (Kronqvist 2011, 19.)

Kasvattajista on tullut vuorovaikutuksen ammattilaisia ja vuorovaikutus on heidän tärkein työvälineensä. Tämä on suuri haaste erityisesti autoritäärisen kulttuurin kasvateille, koska on luovuttava monista enemmän hyvinä pidetyistä työmuodoista ja opeteltava aivan uusia. Helppoa se ei kyllä ole nuoremmillakaan sillä uutta vuorovaikutuskulttuuria ollaan vasta luomassa, eikä siihen ole voinut vain kasvaa. (Helenius ym. 2001, 254.)

Mikkolan ja Nivalaisen mukaan vuorovaikutuksen suunnittelu ja sen mahdollistaminen on pienryhmätoiminnan perustana (Mikkola & Nivalainen 2009, 33). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa painotetaan, että tilojen suunnittelulla voidaan tukea erilaisten vertaisryhmien toimintaa sekä vaikuttaa lasten ja kasvattajien väliseen vuorovaikutukseen. Hyvin suunniteltu varhaiskasvatusympäristö kannustaa toimimaan pienryhmissä, koska niissä on jokaisella mahdollisuus osallistua vuorovaikutukseen ja keskusteluun (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 18.)

Vuorovaikutus

Kirjassa *Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin* Katri Kanninen ja Arja Sigfrids kertovat, että ihmisen mieli kehittyy sen kautta, kun hän on yhteydessä muiden ihmisten mieliin. Aivotutkimukset ja niin sanottu sosiaalinen neurotiede ovat osoittaneet, miten merkittävästi lapsen aivot muovautuvat vuorovaikutuksessa ja sopeutuvat tärkeimpien ihmissuhteiden ilmapiiriin. Vanhempien lisäksi merkityksellisessä roolissa ovat myös sisarukset, päivähoiton aikuiset ja lapset sekä muut kaverit. Kanninen ja Sigfrids havainnollistavat, miten konkreettinen vuorovaikutus, eli se miten ihmistä kohdataan ja kohdellaan, vaikuttaa ihmisen käsitykseen itsestään, toisista ihmisistä ja siitä millainen maailma on. Nämä olettamukset vuorostaan vaikuttavat siihen, miten ihminen suuntautuu uusiin ihmissuhteisiin. (Kanninen & Sigfrids 2012, 27- 28.). Vuorovaikutuksessa syntyvä perusturvallisuuden tunne on myös tärkein edellytys yleisen itsetunnon kehittymiselle (Koivisto 2011, 47).

Anna-Maija Puroila on todennut väitöskirjassaan kasvattajan hallitsevan kasvattajien ja lasten välisissä vuorovaikutustilanteissa sillä tavalla, että keskustelun aiheen valinta ja keskustelun eteneminen tapahtuu aikuisen johdolla. Tällaisiin keskusteluihin kytkeytyi

Puroilan mukaan usein myös kysymys-vastaustekniikka, jossa kasvattaja esitti kysymyksiä ja hänellä oli myös tiedossa niihin oikea vastaus. Lapsen tehtäväksi tällaisessa keskustelussa jäi löytää oikea vastaus ja ilmoittaa se aikuiselle. (Puroila 2002, 70.). Myös Liisa Rinkinen-Holkeri on todennut väitöskirjassaan aikuisen olevan lasten ja aikuisten välisissä vuorovaikutusasetelmissä hallitseva osapuoli. Hallitsemisella hän tarkoittaa sitä, että aikuinen lyhyillä kommentteilla ja kysymyksillä, sekä sanattomalla viestinnällään monesti rohkaisee lasta jatkamaan, silloinkin kun lapsi on ollut aloitteen tekijänä. Rinkinen-Holkeri kertoo myös, että tutkimuksessa lapsilla oli paljon asioita, joita he halusivat jakaa aikuisten kanssa, mutta tilaisuuksia siihen oli vaihtelevasti. Oma puheenvuoroa oli joissakin tilanteissa todella vaikea saada. Hän toteaaakin, että mitä enemmän lapsia oli paikalla, sitä huonommaksi mahdollisuudet keskusteluun kävivät. (Rinkinen-Holkeri 2009, 214.)

Vuorovaikutus aikuisten ja lasten välillä määrittää pitkälti lapsen arkipäivän psyykkistä ja toiminnallista pohjaa. Tällöin keskeistä on se, miten aikuiset suhtautuvat lapseen, miten he toimivat hänen kanssaan, mitä asioita he pitävät kasvatuksessa tärkeinä ja millaisia kasvatuskäytäntöjä he lapsia ohjattaessaan toteuttavat. Tutkimukset ovat osoittaneet, että lasten ja aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa tunteiden osoittaminen, kommunikaatio ja herkkyys reagoida lasten tarpeisiin ovat tekijöitä, jotka antavat pohjan positiiviselle kehitykselle. Tämä on tärkeää erityisesti älyllisessä kehityksessä sekä kielen kehityksessä. Tunteiden osoittaminen, kommunikaatio ja herkkyys reagoida lasten tarpeisiin myös edesauttavat kiintymystä, ja se taas puolestaan mahdollistaa oppimisen tutkimalla ympäristöä aikuisen tuella. (Hujala ym. 2007, 165–166.)

Kukin lapsiryhmän jäsen vaikuttaa ryhmän ilmapiiriin ja sen muodostumiseen, mutta myös kasvattajilla on keskeinen merkitys sen muodostumisessa. Merja Koivula on todennut väitöstutkimuksensa perusteella, että kasvattajat toimivat lapsille malleina ja esimerkkeinä hyvästä toiminnasta ja vuorovaikutuksesta ja samalla ohjaavat ilmapiiriin muodostumista. Kasvattajien välinen vuorovaikutus voidaan nähdä toisaalta eräänlaisena lapsiryhmän kivijalkana, sillä heidän välinen vuorovaikutus ja yhteisesti sovitut säännöt, arvot ja toimintatavat luovat pohjan koko lapsiryhmän toiminnan rakentamiselle. Koivula edelleen jatkaa, että kasvattajien ja lasten välisessä vuorovaikutuksessa ryhmän arvot ja toimintaperiaatteet konkretisoituvat. Kasvattajien ja lasten välinen vuo-

rovaikutus on myös malli lasten keskinäisiä vuorovaikutussuhteita ajatellen, joilla oli Koivulan tutkimuksen tulosten perusteella keskeinen merkitys paitsi oppimisessa, myös lasten välisten sosiaalisten suhteiden muodostumisessa ja toiminnan rakentumisessa. (Koivula 2011, 129-130)

3.2 Pienryhmätoiminta vuorovaikutuksen tukijana

Taina Kyrönlampi nostaa väitöskirjatutkimuksestaan esille näkökulman kasvattajan ja lapsen välisen kohtaamisen merkityksestä. Kyrönlammen tutkimuksen mukaan päiväkodin arjessa lapsen ja kasvattajan välisen vuorovaikutuksen ja dialogin merkitystä tulisi selvästi kehittää eri-ikäisten ryhmissä ja esikoulussa. Hänen mielestään näyttää siltä, että erityisesti päiväkodin piha on paikka, johon kasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen lisäämisen mahdollisuutta voitaisiin tukea. (Kyrönlampi 2011, 35.)

Isoissa ryhmissä on selvää, että pelkästään lasten suuri määrä vähentää vuorovaikutuksen määrää. Eli ryhmä sinänsä määrittää, mikä on mahdollista ja mikä ei. Lapsia joudutaan kohtelemaan ryhmän jäsenenä monissa erilaisissa tilanteissa, kuten siirtymätilanteissa, ruokailussa, nukuttamisessa, toimintatuokioilla ja muissa vastaavissa tilanteissa. Lisäksi henkilökunnan on olosuhteiden pakosta kannustettava lapsia itsenäistymään liian varhain. Kun vastuunkantajia on monta ja lapsia paljon, yksittäiseen lapseen reagointi voi olla vähäisempää kuin tilanteessa, jossa yksi kasvattaja vastaa muutamasta lapsesta. Pienemmissä ryhmissä määräävät puolestaan kasvattajan sosiaaliset taidot, käsitys lapsesta ja kasvatuksesta, kuinka luotettavaksi lapsi kasvattajan kokee ja millaisen kontakti kasvattaja lapseen solmii. (Rusanen 2011, 208, 232.)

Yksilöllisen ja henkilökohtaisen vuorovaikutuksen varmistaminen on kasvattajille haastava tehtävä, mutta se on mahdollista. Lasta tulisi suojella liian suurelta vuorovaikutussuhteiden määrältä, joita Mikkolan ja Nivalaisen mukaan on normaalissa 22 lapsen ja 3 kasvattajan ryhmässä yhteensä 600 eli 24 kertaa 25. ”Vuorovaikutusta suunnittelemalla lapsen päivään voidaan saada rakenne, jossa lapsen on helpompi toimia.” (Mikkola & Nivalainen 2009, 20.). Pienryhmässä, jossa on 7 lasta ja yksi kasvattaja, vuorovaikutus-

suhteiden määrä vähenee kuudestasadasta (600) viiteenkymmeneenkuuteen (56), mikä on vieläkin paljon, mutta se on paljon helpommin hallittavissa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 20.). Esimerkiksi keskustellessa pienessä ryhmässä kasvattajan kanssa, lapset eivät niin helposti menetä mielenkiintoaan keskusteluun odottaessaan omaa puheenvuoroaan. Heidän ei myöskään tarvitse odottaa pitkään, mikäli heillä on keskusteluun liittyvä idea, jonka he tahtovat palavasti esittää muille. Tällaisissa tilanteissa kasvattajan on myös helpompi ottaa kaikki lapset keskusteluun mukaan. (Bruce 2005, 135–136.)

Kun kasvattajalla ja lapsella on tarpeeksi aikaa vuorovaikutukseen, muodostuu arki miellyttävämmäksi. Mikkola ja Nivalainen muistuttavat, että riittää kun teemme tästä päivästä hyvän tarjoamalla lapselle vuorovaikutusta ja kohtaamisia. Hyvistä päivistä tulee hyviä viikkoja, viikoista hyviä kuukausia ja niin edelleen. Ei auta, että kannamme huolta koko toimintavuodesta, vaan riittää, että keskitymme juuri tähän hetkeen. Perinteinen työtapo on tarkkoine suunnitelmineen vaatinut kasvattajilta organisointikykyä, tehokkuutta ja kykyä hallita arjen muuttuvia tilanteita. Näitä taitoja tarvitaan kyllä yhä, mutta vuorovaikutuksen näkökulmasta osaksi ammatillisuutta nousee kyky kohdata ihmisiä, tunnistaa tunteitaan, luottaa intuitioonsa ja olla läsnä kaikissa arjen tilanteissa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 22–23.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että lapselle luonteva toiminta lisää hänen osallistumismahdollisuuksiaan sekä vahvistaa hänen hyvinvointiaan ja käsityksiä itsestään. Kun lapsi toimii itselleen mielekkäällä tavalla, hän myös samalla ilmentää ajatteluaan ja tunteitaan. Kasvattajien toimiessa ja keskustellessa yhdessä lasten kanssa sekä havainnoidessaan lasten toimintaa, kasvattajille syntyy kanava lasten ajatteluun ja maailmaan. Lapselle ominaiset toimintatavat otetaan huomioon suunnittelussa sekä toteutuksen muodoissa ja ne myös ohjaavat kasvattajayhteisön tapaa toimia lasten kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20.)

Pienryhmätoiminnassa ryhmän lapset jaetaan yleensä kolmeen (aikuisten ja lasten määrästä riippuen) pysyvään pienryhmään. Mikkola ja Nivalainen kertovat, että mitään määrättyä kokoa pienryhmälle ei ole olemassa, vaan ryhmän kasvattajat voivat itse jakaa pienryhmät parhaaksi katsomallaan tavalla. Esimerkiksi sellaisessa pienryhmässä,

missä on tukea tarvitsevia lapsia, voidaan ryhmän koko jättää pienemmäksi ja jos lapset ovat 5-6-vuotiaita taitavia leikkijöitä, heitä voi puolestaan olla enemmän. (Mikkola & Nivalainen 2009, 34–35.). Lapset voidaan jakaa pienryhmiin monin eri perustein. Näitä voivat olla jako iän, leikkitaitojen, sukupuolen tai tuen tarpeen mukaan.

Pienryhmätoiminnan idea Kannisen ja Sigfridsin mukaan on siinä, että pieni lapsi ei vielä pysty toimimaan isossa ryhmässä ja vastaanottamaan ohjeita ryhmätasolla. Yhdellä hoitajalla on 3-7 lasta (eskarissa jopa enemmän), jolloin ryhmä on riittävän pieni ja mahdollistaa kaikkien lasten välisen turvallisen vuorovaikutuksen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 124.) Petteri Mikkola ja Kirsi Nivalainen kertovat pienryhmätoiminnan perustuvan lapsilähtöiseen ajatteluun, jossa hoivan, kasvatuksen ja opetuksen kohteena on lapsen hyvinvointi ja osallisuus (Mikkola & Nivalainen 2010, 9).

”Pienessä, pysyvässä ryhmässä lapset tekevät aloitteita ja tuovat ajatuksiaan esille rohkeammin kuin suuressa tai jatkuvasti vaihtuvassa ryhmässä.” Pienryhmätyöskentelyssä kasvattajalla on mahdollisuus keskittyä lapseen yksilöllisemmin, jolloin hän voi mm. havainnoida ja dokumentoida pitkäjänteisemmin ja keskittyneemmin. (Mikkola & Nivalainen 2010, 9.). Myös Helenius ym. toteavat, että pienessä ryhmässä kasvattaja pystyy olemaan aidosti läsnä, osoittamaan kiinnostusta ja jakamaan lasten huomionkohteet. Tämä on sitä tärkeämpää, mitä pienemmistä lapsista on kysymys (Helenius ym. 2001, 150.)

Varsinkin pienillä, alle kolmevuotiailla lapsilla, hyvän hoidon ja kasvatuksen edellytyksenä on mahdollisimman aito kohtaaminen lasten kanssa ja herkkyys nähdä heidän perustavia tarpeitansa. Helenius ym. toteavatkin, että mitä pienemmistä lapsista on kysymys, sitä yksilöllisemmistä tarpeista hoidon tulisi lähteä ja sitä pienemmissä ryhmissä sen tulisi tapahtua. Pienessä ryhmässä lapset kykenevät keskittymään leikkiin paremmin ja rakentamaan keskinäisiä suhteitaan. Myös kasvattaja pystyy seuraamaan pienessä ryhmässä paremmin yksittäisten lasten leikkiä ja tarpeen tulleen ohjaamaan sitä. Alle kolmivuotiaiden ryhmissä työskentelevät kasvattajat kertovat, että kun he ovat säännöllisesti alkaneet jakaa lapsia leikkiaikaan, lasten leikkimisessä on tapahtunut valtava muutos parempaan. Kasvattajat havaitsivat myös leikkitilanteissa ilmenevien ongelmien kuten keskittymättömyyden ja levottomuuden liittyvän suuressa ryhmässä leikkimiseen. (Helenius ym. 2001, 66, 144.)

Pienryhmätoimintaa aloitettaessa Mikkolan ja Nivalaisen mielestä tiimissä tulisi sopia seuraavista asioista. Millä tavalla ryhmässä toteutetaan pienryhmätoimintaa? Kokoon-tuvatko ryhmät kerran viikossa vai joka päivä, toimivatko pienryhmät paremmin aamu-vai iltapäivällä? Millä perusteella lapset jaetaan pienryhmiin ja mitä sillä tavoitellaan? Miten pienryhmät käyttävät sisä- ja ulkotiloja päivän aikana ja tarvitseeko tätä varten esimerkiksi porrastaa ulkoilua, ruokailua tai päivälepoa? Mikkolan ja Nivalaisen mu-kaan tulisi miettiä myös, miten pitkään yksi kasvattaja on samassa pienryhmässä ja on-ko tämä sen ryhmän lasten omahoitaja. Vaihtuvatko kasvattajat ryhmissä kerran viikos-sa, kuukauden välein, puolivuositain vai onko sama kasvattaja koko toimintakauden kerrallaan tietyssä pienryhmässä? Tärkeää olisi myös sopia ja miettiä etukäteen, miten toimitaan poikkeustilanteissa ja miten pienryhmät järjestetään esimerkiksi jonkun kas-vattajan poissa ollessa. (Mikkola & Nivalainen 2010, 30.)

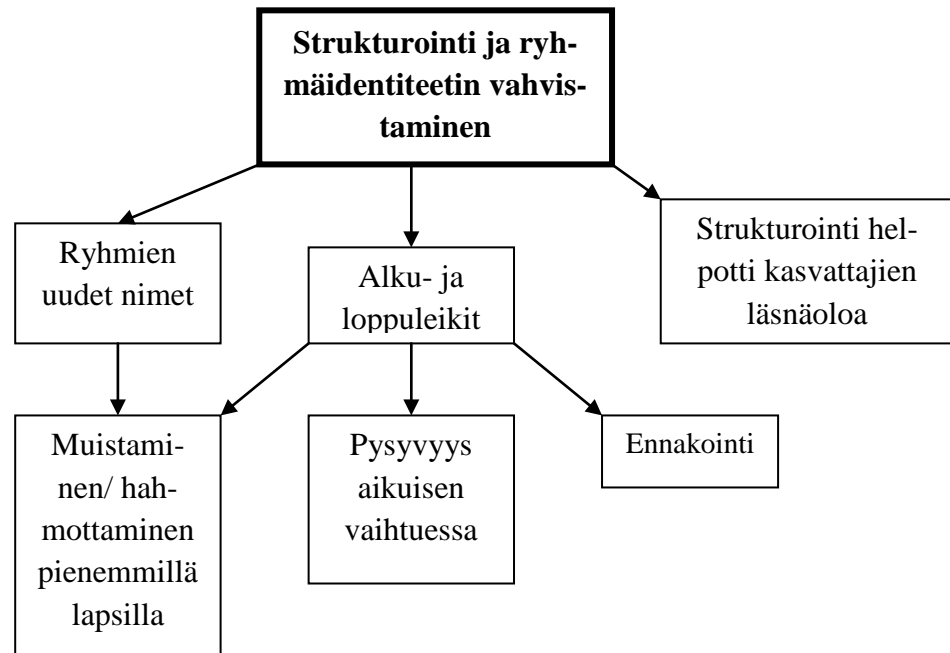
4 KEHITTÄMISPROSESSIN ARVIOINTIA JA KOKEMUKSIA

4.1 Pienryhmätoiminnan kehittämisen teemojen vaikutukset lapsiryhmän toimintaan kasvattajien näkökulmasta

Avainasemaan pienryhmätoiminnan kehittämisen alkuvaiheessa nousivat havainnointi ja suunnittelu. Havainnoimalla lapsiryhmän ja tiimin toimintaa, arjesta nousi äkkiä esiin tilanteet, joihin sekä kasvattajat, että lapset kaipasivat muutosta. Tällaisilla tilanteilla yhteisenä piirteinä olivat levottomuus, meteli ja kiireen tuntu. Näitä tilanteita meidän ryhmässämme olivat erityisesti pukeutumistilanteet ja koko ryhmän vapaa leikki.

Suunnittelun merkitys näkyi selvimmin arjen sujumisena. Suunnittelimme tiimipalaverissa toiminnan kolmeksi viikoksi eteenpäin kullekin pienryhmälle. Tämä oli runko, jota kasvattajat toteuttivat ja yksityiskohdista oli helpompi sopia tarkemmin lähempänä. Kun kaikki ryhmän aikuiset tiesivät mitä oli suunniteltu sille päivälle ja kaikki pitivät kiinni yhdessä sovituista asioista, välttyimme epävarmuuden ja hätäisen järjestelyn aiheuttamalta levottomuudelta. Suunnittelun ja sen tuoman varmuuden ansiosta myöskään yllättävät ohjelman muutokset eivät ”kaataneet koko systeemiä”, vaan päinvastoin suunnittelu lisäsi joustavuutta.

Pienryhmien uudet nimet auttoivat ryhmän nuorimpia lapsia muistamaan paremmin oman ryhmänsä. Tähän vaikutti se, että lapset olivat saaneet itse keksiä nimen ryhmälleen, joten se oli heille merkityksellisempi, kuin pelkkä väri. Pienryhmähetkien strukturoinnilla oli nuorimpiin myös se vaikutus, että he hahmottivat oman pienryhmänsä paremmin. Strukturoinnin myötä pienryhmähetkistä tuli jäsentyneemmät, mikä auttoi pienempiä lapsia ennakoimaan, mitä tapahtuu seuraavaksi. Struktuurin lisääminen pienryhmähetkissä vaikutti myös sillä tavalla että se vähensi aikuisen vaihtumisesta aiheutuvaa hämmennystä, koska rakenne pysyy aina samana. (kuvio 2.)

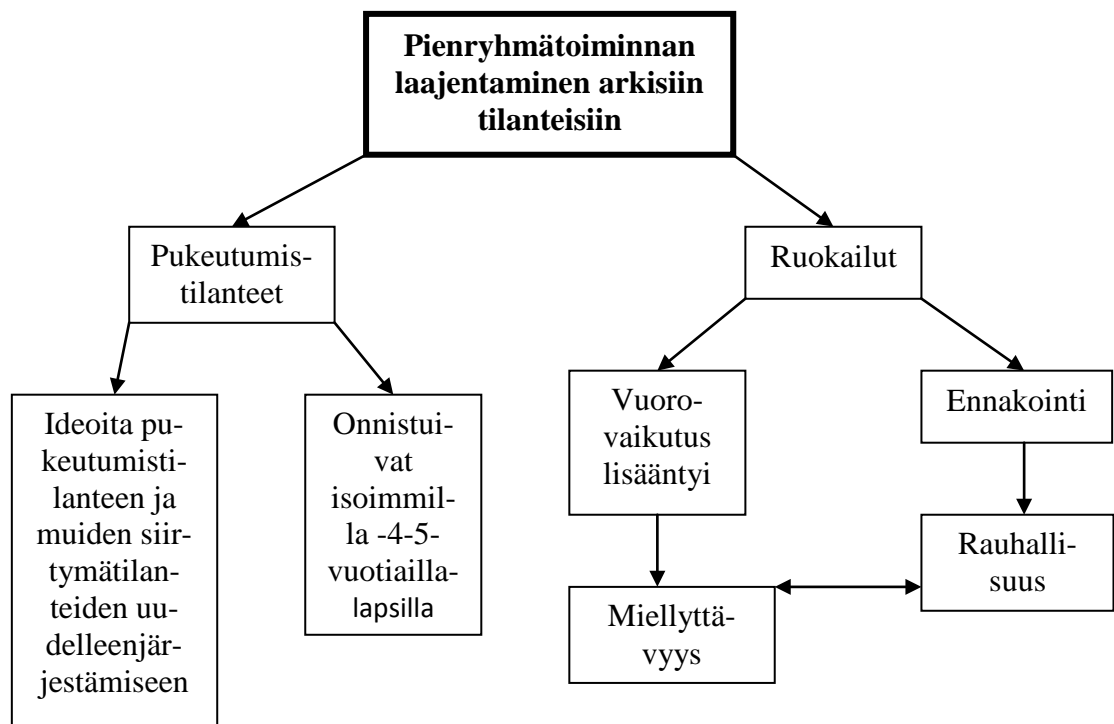

KUVIO 2. Strukturoinnin ja ryhmäidentiteetin vahvistamisen vaikutukset

Isommilla lapsilla, jotka olivat olleet kauan tässä samassa ryhmässä, strukturointi ehkä hieman paransi pienryhmän ilmapiiriä, mutta muutoin sillä ei tuntunut juurikaan olevan heille merkitystä. Pienryhmähetkien strukturoinnilla tai uusilla nimillä ei ollut myöskään vaikutusta lasten välisiin kaverisuhteisiin tai koko ryhmän ilmapiiriin. Totesimme tiimissä, että strukturoinnista olisi enemmän hyötyä pienille lapsille, aloitettaessa pienryhmätoimintaa tai syksyllä, toimintakauden alussa.

Ruokaillessa yhdessä pienryhmien kanssa vuorovaikutus lisääntyi lasten kesken sekä kasvattajien ja lasten välillä. Lapset kertoivat spontaanisti kasvattajille mieleen tulevia asioita ja keskustelivat luontevasti samassa pöydässä istuvien pienryhmäläistensä kanssa. Ruokailutilanteessa lapset saattoivat vapaamuotoisessa, luonnollisessa tilanteessa, kysyä kasvattajalta mieltään askarruttanutta asiaa tai vain jutella niitä näitä. Ääntä tällaisesta järjestelystä syntyi enemmän, kuin yleensä ruokailussa oli ollut, mutta se ei haitannut, koska se oli keskustelun ääntä. Tilanne ei myöskään päässyt karkaamaan käsistä, kun aikuiset istuivat lasten pöydissä, pystyivät ennakoimaan tilanteet ja puuttumaan niihin rauhallisesti ennen kuin mitään häiriötä varsinaisesti ehti tulemaan. Tilanteen rauhallisuutta myös lisäsi se, että kaikki aikuiset olivat paikalla ja ruokailivat myös rauhassa. (kuvio 3.)

Pukeutumistilanteissa pienryhmäkoonpanon hyödyntäminen oli hankalaa ryhmissämme. Ainoastaan viisivuotiaiden ryhmällä se onnistui tarkoituksenmukaisesti. Kahdessa toisessa ryhmässä aikuisella oli todella paljon tekemistä, kun niin moni lapsista tarvitsi pukeutumiseensa joko sanallista tai konkreettista apua. Pukeutumistilanne oli levoton, aikuisella kova kiire ja lapset joutuivat odottamaan kauan avun saamista, mikä aiheutti turhautumista. Pienryhmäkoonpano pukeutumistilanteessa ei myöskään lisännyt vuorovaikutusta. Toisaalta pukeutumistilanteet eivät enää aiheuttaneet niin suurta levottomuutta, koska olimme etukäteen suunnitelleet, mikä ryhmistä menee minäkin päivänä ensimmäisenä pukeutumaan. Vaikka pienryhmätoiminnan soveltaminen pukeutumistilanteisiin ei toiminut kovin hyvin, kasvattajat saivat siitä ideoita, kuinka pukeutumistilanteet tulisi hoitaa ja taas siitä kumpusi ideoita muihinkin siirtymätilanteisiin. (kuvio 3.)

KUVIO 3. Pienryhmätoiminnan laajentaminen arkisiin tilanteisiin

Kasvattajien keskittyessä omaan läsnäoloonsa tulokset näkyivät erityisesti lasten havainnoinnissa. Kun kasvattajat opettelivat tietoisesti olemaan läsnä tilanteessa, huo-

masimme kiinnittävämme lapsiin eri tavalla huomiota, kuin aikaisemmin. Jotkut lapset jopa yllättivät meidät positiivisesti. Kasvattajien läsnäolon myötä myös ennakointi helpottui huomattavasti. Kasvattajan ollessa tilanteen tasalla mahdollisiin konfliktitilanteisiin pystyi vaikuttamaan hienovaraisesti, ennen kuin mitään konfliktia oli edes syntynyt. Aikuinen pystyi myös eri tavalla rikastuttamaan ja osallistumaan lasten leikkiin. Näin pienryhmätilanne pysyi rauhallisena ja lapset voivat keskittyä täysin tekemisiinsä. Varsinkin vapaat leikkitalanteet pienryhmässä olivat todella antoisia niin kasvattajille, kuin lapsille. (kuvio 4.)

4.2 Työntekijöiden arviointia kokemuksistaan pienryhmätoiminnan kehittämisessä

Pienryhmätoiminnan kehittäminen vaikutti monella tavalla työntekijöiden läsnäoloon. Struktuurin lisääminen auttoi kasvattajaa suuntaamaan keskittymistään, mikä edisti läsnäoloa. Kun toiminnalla oli selkeä alku ja loppu, oli kasvattajan helpompi olla miettimättä mitä ja koska tapahtuu seuraavaksi tai mitä tapahtui tätä ennen. (kuvio 4.)

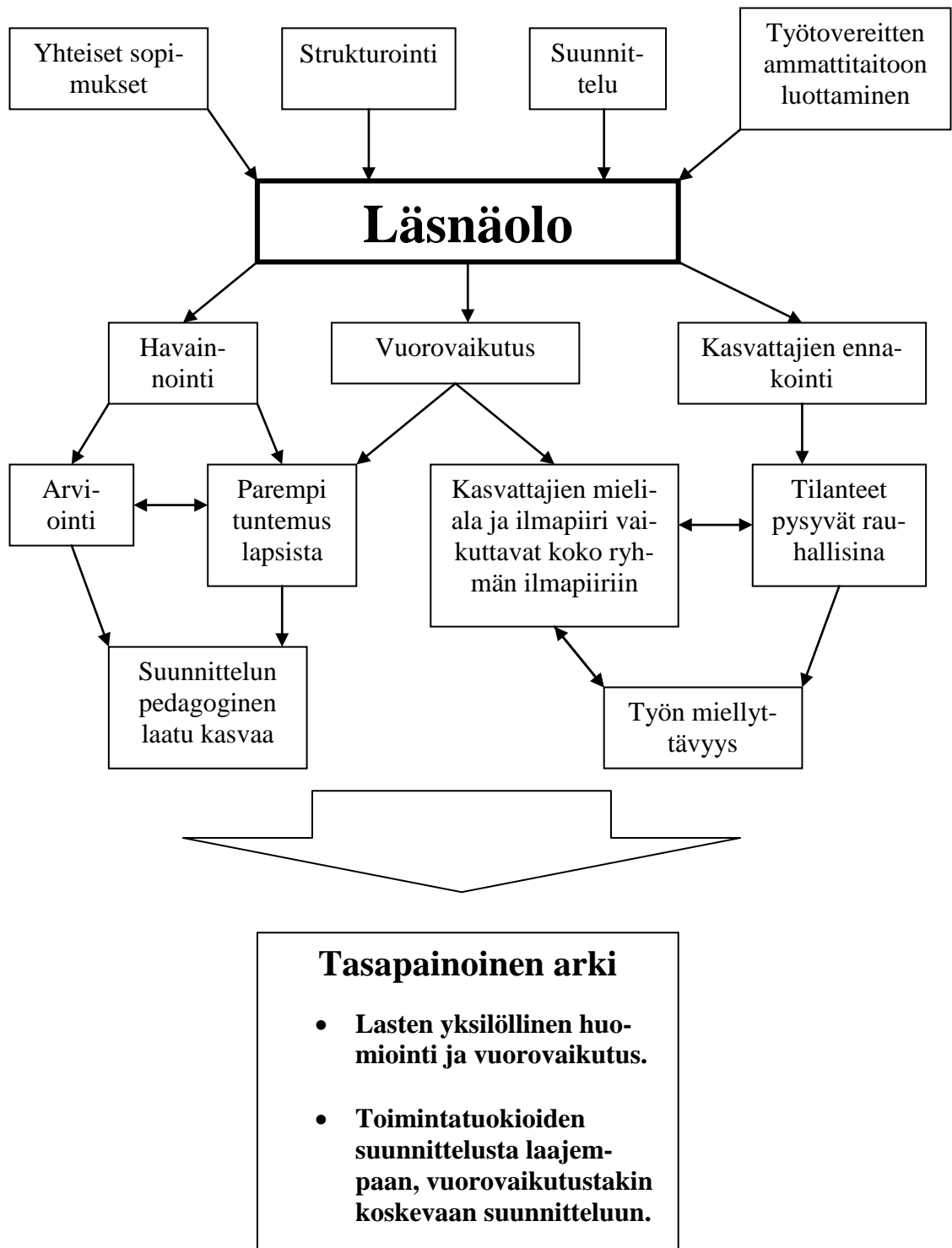
Läsnäoloon vaikutti olennaisesti myös luottamus työtovereiden ammattitaitoon sekä siihen, että yhteisistä sopimuksista pidetään kiinni. Kasvattajien oli helpompi olla läsnä oman ryhmänsä kanssa, kun he luottivat työtoveriensa osaavan tarvittaessa soveltaa tai muuttaa suunniteltua toimintaa tilanteen mukaan ja huolehtivan lapsista hyvin. Kasvattajat luottivat myös siihen, että jos suunniteltu toiminta ei toteudu tänään, se toteutuu jonakin toisena päivänä, eikä se ollut vakavaa. Suunnitelmien toteutuminen ja arjen sujuvuus tuottivat kasvattajille onnistumisen kokemuksia, mikä puolestaan lisäsi edelleen luottamusta omiin ja tiimin osaamiseen, sekä toi hyvän ja rauhallisen mielen. (kuvio 4.)

Tiimi huomasi oman luottamuksen, rauhallisuuden ja onnistumisen kokemusten vaikuttavan myös ryhmän yleiseen ilmapiiriin. Kun aikuiset olivat läsnä, hyväntuulisia ja rauhallisia niin myös lapset olivat rauhallisempia ja melutaso oli pienempi. Tämä edelleen vaikutti aikuisiin positiivisesti, ja näin syntyi myönteisen kehityksen kehä. Kasvattajat huomasivat vaikutuksen myös toiseen suuntaan: jos aikuiset sähläsivät, olivat levotto-

mia tai äänekkäitä, niin myös koko ryhmän äänekkyyks, levottomuus ja melutaso nousivat, mikä taas lisäsi kasvattajien huonotuulisuutta, äänenvoimakkuutta ja kiireen tuntua. Tällaisesta syntyy helposti negatiivisesti sävyttynyt kehityksen kierre. (kuvio 4.)

Läsnäolon lisätessä kasvattajien havainnointia, oli sillä vaikutusta kasvattajien välisen vuorovaikutuksen laatuun. Kun jokainen kasvattaja oli havainnoinut lapsia tietoisemmin läsnäolon myötä, oli tiimipalavereissa hedelmällistä vaihtaa huomioita kasvattajien kesken eri lapsista. Näin lapsia koskeva tuntemus syveni, mikä lisäsi suunnittelun pedagogista laatua. (kuvio 4.). Tiimipalavereissa puhuttiin kehittämisprosessin aikana syvällisemmin kasvatukseen ja varhaiskasvatuspedagogiikkaan liittyvistä asioista, kuten päivähoiton perustehtävästä ja siitä kenen vuoksi tätä työtä tehdään.

Koko kehittämisprosessista ryhmän kasvattajille jäi päällimmäisenä ajatuksena tasapainoisuus. Yleinen tekijä, joka vaikutti tasapainoisuuteen, oli sujuva arki ja suunnitelmien toteutuminen sekä niistä aiheutuva hyvä mieli. (kuvio 4.)

KUVIO 4. Läsnäolon vaikutukset

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan päätellä, että pienryhmätoimintaa toteutettaessa suunnittelun merkitys kasvaa, mutta sen painopiste muuttuu. Kun toiminta ja raamit on suunniteltu kullekin päivälle etukäteen, ja kaikki ryhmän kasvattajat tietävät mitä tapahtuu, hallinnan tunne arjesta kasvaa. Tämän vuoksi kasvattaja voi muunnella pienryhmänsä toimintaa yksityiskohtaisemmin nähtyään, ketä hänen pienryhmässään on sinä päivänä paikalla ja arvioida vielä tarkemmin onnistuuko päivälle suunniteltu toiminta siinä muodossa, kuin se oli etukäteen suunniteltu. Vaihtoehtoisesti kasvattaja voi myös muuttaa suunniteltua sisältöä sen mukaan, ketä lapsia on paikalla ja mitkä ovat heidän tarpeensa. Kun lapsia on pieni määrä, heidän tarpeisiinsa voi vastata yksilöllisemmin.

Esimerkiksi: Kasvattaja huomaa aamulla, että hänen pienryhmässään on paikalla vain neljä lasta seitsemästä ja heille on sille päivälle suunniteltu jumppa. Kasvattaja tuntee lapset hyvin ja tietää, että juuri nämä lapset ovat vilkkaita ja heillä on vaikeuksia ohjeiden noudattamisessa. Tällöin hän voi suunnitella jumpan niin, että antaa lasten ensin purkaa energiaa vapaammin ja sitten ottaa rauhallisempia harjoituksia, joissa opetellaan samalla noudattamaan yksinkertaisia ohjeita. Kasvattaja voi antaa lapsille positiivista palautetta ohjeiden noudattamisesta ja samalla havainnoimaan esimerkiksi, kuinka pitkiä ohjeita lapset kykenevät noudattamaan ja myöhemmin hyödyntää tätä tietoa muissa tilanteissa.

Pienryhmätoimintaa toteutettaessa kasvaa suunnittelun merkityksen lisäksi myös kasvattajien välisen yhteistyön ja ilmapiirin merkitys. Lastentarhaopettaja tekee koulutukseensa ja työnkuvaansa perustuen ainakin alustavan suunnittelun, mutta on tärkeää että asioista päätetään tiimin kesken ja tiimi tekee yhdessä olennaiset sopimukset. Yhdessä päättäminen ja sopimusten tekeminen lisäävät kasvattajien sitoutumista yhteisiin päämääriin ja lisää heidän vastuutaan sopimuksista kiinnipitämiseen. Kun jokainen tiimin kasvattaja hoitaa oman osuutensa, käyttää ammattitaitoaan ja noudattaa sopimuksia, niin tiimin ilmapiiri pysyy hyvänä ja työvereihin on helppo luottaa. Luottamuksen myötä läsnäolo oman pienryhmän kanssa helpottuu huomattavasti, kun ei tarvitse miettiä, mitä toiset kasvattajat tekevät lasten kanssa.

Helenius ym. kehottavatkin päivähoidon työntekijöitä tekemään eron yksityisten ja ammatillisten ihmissuhteiden välille ja hyväksymään niille erilaiset pelisäännöt. Ammatilliset ihmissuhteet ovat tavoitteisiin sidottuja, toisin kuin yksityiset, ja vuorovaikutus on keino tavoitteiden saavuttamiseksi. Ammatillisilla ihmissuhteilla ei ole tarkoitus tyydyttää kasvattajien henkilökohtaisia tarpeita, mikä ei kuitenkaan, työn sivutuotteena ole huono asia. Työtovereita ei voi valita, joten siksi puheeseen ”henkilökemioista” on suhtauduttava kriittisesti. Jos hyväksymme, että tulemme vain tiettyjen ihmisten kanssa toimeen, menee vuorovaikutuksen ammatilliselta työn pohja pois. Vastuu vuorovaikutussuhteesta työtoverisuhteissa on kaikilla osapuolilla. Ammattityössä vuorovaikutus on väline tavoitteiden saavuttamiseksi, siksi se on pyrittävä pitämään niin rakentavana, kuin mahdollista. (Helenius ym. 2001, 255–260.)

Selkeä struktuuri pienryhmätoiminnassa ja muutoinkin päiväjärjestyksessä auttaa lapsia ennakoimaan tulevaa ja tätä kautta suunnittelemaan toimintaansa. Ennakointi vähentää levottomuutta sekä lisää hallinnan tunnetta ja itseluottamusta. Strukturointi helpottaa kasvattajan läsnäoloa sekä havainnointia, jolloin myös hän voi ennakoida tilanteita herkemmin. Kasvattaja pystyy puuttumaan ristiriitatilanteisiin ennen kuin niitä ehtii syntyäkään tai antaa lasten yrittää rauhassa ratkoa ristiriitoja itse ja puuttua vasta tarvittaessa. Läsnäolon ja ennakkoinnin myötä kasvattaja on kuitenkin tilanteen tasalla eikä konflikti pääse riistäytymään käsistä.

Pienryhmätilanteet pysyvät rauhallisempina ja melutaso alhaisempana ennakkoinnin mahdollistuttua. Melutason laskiessa ja rauhallisuuden sekä kiireettömyyden lisääntyessä, kasvattajien kokemus työn miellyttävyydestä kasvaa sekä työssä jaksamisensa paranee. Myös Taina Honka raportoi opinnäytetyössään kasvattajien kertoneen pienryhmätoiminnan käyttöönottamisen jälkeen melutason laskeneen jopa niin paljon, että työ oli tuntunut mielekkäämmältä kuin ennen. Kyselyn vastauksina työhyvinvoinnin kokemukseen liittyen, Hongan opinnäytetyössä, kasvattajat olivat myös nostaneet esiin rauhallisuuden ja oman jaksamisen parantumisen. (Honka 2011, 33.).

Kasvattajien läsnäolon lisääntyessä, he tarkkailevat lapsia enemmän ja tekevät heistä uusia tarkempia havaintoja, joista sitten voidaan keskustella tiimipalavereissa. Tätä

myötä ne ajan mittaan myös vaikuttavat yhä enemmän suunnittelun sisältöön ja laatuun positiivisesti. Suunnittelusta tulee entistä lapsikohtaisempaa ja sitä kautta toiminnasta lapsilähtoisempää. Tätä tukevat myös tulokset hankkeesta, jonka tavoitteena oli Heikan ym. mukaan kehittää lapsihavainnointiin pohjautuvaa arviointia. Kehittämishankkeessa mukana olleet kasvattajat olivat sitä mieltä, että heidän lapsituntemuksensa kasvoi hankkeen aikana. Havainnoinnin myötä jokaisen lapsen vahvuudet tiedostettiin selkeämmin ja jokainen lapsi tuli ”näkyväksi”. Sen lisäksi, että lasten kiinnostukset tulivat tutuiksi, kasvattajat löysivät lapsista havainnoinnin myötä yllättäviä taitoja, joita ei ennen nähty. Havaintojen pohjalta käytiin viikoittaisissa tiimipalaverissa keskustelua, joista muodostui toiminnan suunnittelun lähtökohta. Kehittämishankkeen aikana varhaiskasvatuksen suunnittelun käytänteet muuttuivat selvästi. Toiminnan suunnitteluun alettiin hankkeen myötä jättää väljyyttä havainnoinnin pohjalta nouseville ideoille. (Heikka ym. 2011, 62–63.). Pienryhmätoiminta siis parhaimmillaan tukee lapsikohtaista havainnointia ja sitä kautta kehittää pedagogiikkaa, joka näkyy varhaiskasvatuksen laadussa.

Pienryhmätoiminta lisää vuorovaikutusta lasten ja kasvattajien välillä. Ruokailutilanteissa, kasvattajien syödessä oman pienryhmänsä kanssa, vuorovaikutus on vapaamuotoista ja spontaania. Lapset kertovat oma-aloitteisesti mieleissään olevista asioista, mihin on muina aikoina arjessa vähemmän tilaisuuksia. Myös kasvattajalla on tilaisuus huomioda jokaista pienryhmäläistään esimerkiksi kyselemällä kuulumisia tai että miltä ruoka maistuu. Näin jokainen lapsi tulee yksilöllisesti huomioiduksi joka päivä. Vuorovaikutus lisääntyy myös pienryhmähetkissä kasvattajan läsnäolon myötä. Lapset lähestyvät kasvattajaa pienryhmätoimintojen, etenkin vapaan leikin, aikana herkemmin ja kasvattaja huomaa lasten tekemät aloitteet, kun hän on aktiivisesti läsnä ja tilanteen tasalla. Myös Mikkola ja Nivalainen totesivat lasten tekevän aloitteita pienessä, pysyvässä ryhmässä rohkeammin kuin suuressa tai jatkuvasti vaihtuvassa ryhmässä (Mikkola & Nivalainen 2010, 9).

Päivi Koivisto on kirjoittanut artikkelin omasta väitöskirjatutkimuksestaan, jossa päiväkodin kasvatuskäytäntöjä ja toimintatapoja kehitettiin lasten itsetuntoa vahvistaviksi yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa. Koivisto kertoo kehittämisen tuloksena syntyneiden uusien arvojen johtaneen myös uusiin pedagogisiin ratkaisuihin. Kasvattajat

alkoivat entistä enemmän joustaa suunnitelmissaan, suosia pienryhmätoimintoja ja hyödyntää ns. vapaita toimintahetkiä lasten kanssa olemiseen. Päivän kulkuun haluttiin luoda kiireettömyyttä ja leikille järjestettiin enemmän mahdollisuuksia. Lapsille myös tarjottiin enemmän mahdollisuuksia sylissä oloon, kasvattajan läheisyyteen ja lasten yksilöllisyys otettiin enemmän huomioon. Aidoille lasten kohtaamiselle luotiin enemmän aikaa ja mahdollisuuksia. Koivisto kertoo myös tutkimuksessa mukana olleiden lasten arvostaneen juuri samoja asioita. Haastattelujen perusteella lapset arvostivat kasvattajien ystävällisyyttä, välittämistä ja huolenpitoa. Lapsista tuntui hyvältä, kun kasvattaja oli aidosti läsnä, antoi yksilöllistä huomiota ja kuunteli. Lapsille oli tärkeää lämminhenkinen ja kiireetön yhdessäolo. (Koivisto 2011, 51.)

Kasvatuskäytäntöjen muuttaminen ei ole helppoa. Jotta kasvatuskäytäntöjä voidaan muuttaa, kasvattajien täytyy ensin tiedostaa omat arvonsa ja oppimiskäsityksensä, joille he perustavat toimintansa. Uuden teorian muuttaminen käytännöksi on yksilöllinen prosessi, joka muovautuu toiminnassa ja vuorovaikutuksessa muiden samassa tilanteessa olevien kasvattajien kanssa. Pienryhmätoimintaa voidaan pitää tiimin tai kasvattajayhteisön yhteisenä oppimisprosessina. Palavereissa ja pedagogisissa keskusteluissa jaetaan havaintoja ja kokemuksia, sekä pohditaan yhdessä kasvatuksen päämääriä. Parhaimmillaan kasvattajat tekevät yhteisiä oivalluksia, joista saatavat onnistumisen kokemukset kannustavat ja innostavat edelleen pienryhmätoiminnan toteuttamiseen ja kehittämiseen.

6 POHDINTA

Opinnäytetyön prosessin aikana opin paljon uutta pienryhmätoiminnasta sekä sen taustalla olevista periaatteista ja oppimiskäsityksistä. Jouduin myös moneen kertaan punnitsemaan omia kasvatuskäytäntöjäni sekä löysin uudelleen arkeen hukkuneet periaatteet. Opinnäytetyön tekemisen myötä periaatteeni ovat vahvistuneet, selventyneet sekä alkaneet konkretisoitua mielessäni uusiksi kasvatuskäytänteiksi. Olen myös oppinut tiedostamaan ja määrittelemään jo aikaisemmin omaksumiani asioita jäsenytyneemmin, kun arkitiedon ja ns. mutu-tuntuman vahvistukseksi on löytynyt teoriatietoa.

Opinnäytetyö onnistui mielestäni hyvin, vaikka pienryhmätoiminnan kehittämiseksi suunnittelemani pienryhmäkokoonpanon laajentaminen pukeutumistilanteisiin, ei onnistunutkaan ryhmässämme aivan ihanteellisesti. Tiimi sai kuitenkin tästä idean miten pukeutumistilanteita voisi muulla tavoin muuttaa. Kokeilun kannustamana aloimmekin pukea vain parin tai muutaman lapsen kanssa kerrallaan, jolloin pukeutumistilanteet alkoivat sujua mukavammin ja joustavammin. Strukturoinnista ei myöskään tuntunut opinnäytetyön toteutuksen aikana olevaan juurikaan hyötyä isommille lapsille. Totesimme tiimissä, että strukturointi olisi hyödyllinen myös isommille toimintakauden alussa tai perustettaessa uusia pienryhmiä. Yksi tiimin jäsenistä aikoi hyödyntää samankaltaista struktuuria ryhmässä, jota oltiin perustamassa lapsille, joilla on kielellisiä haasteita.

Tuloksiin on voinut osaltaan vaikuttaa se, että ryhmässämme oli kehittämisprosessin aikana sekä opiskelija että harjoittelija. Heistä oli suuri apu esimerkiksi askartelujen valmisteluissa, osaston siistimistehtävissä, vaatehuollossa sekä pukeutumistilanteissa. Mietimme tiimissä onnistuisiko pienryhmätoiminta ihan niin hyvin ilman ylimääräisiä aikuisia. Tulimme keskustelussamme siihen tulokseen, että vaikka opiskelijan ja harjoittelijan tekemät työt vapauttivat meitä kasvattajia olemaan enemmän lasten kanssa, muutoin kuin pienryhmien toiminta-aikana, se ei vaikuttaisi pienryhmätoiminnan toteutumiseen vaan vaatisi meiltä enemmän ajankäytön suunnittelua.

Uusien toimintatapojen käyttöönotto vaatii kasvattajiltakin opettelua ja sisäistämistä. Vaikka uusista menetelmistä on tiimissä keskusteltu ja pohdittu yhdessä, voi silti arjen tuoksinassa olla vaikea muistaa esimerkiksi alku- ja loppuleikkejä, jos lapsetkaan eivät vielä ole niitä niin hyvin oppineet, että voisivat muistuttaa. Etenkin läsnäolon opettelu vaatii kasvattajilta tietoista panostamista ja vaivannäköä, että kykenee jättämään kaiken muun ja olemaan tässä ja nyt aktiivisesti lasten kanssa sekä fyysisesti että emotionaalisesti. Kasvattajat tuntuivat kuitenkin sisäistävän uusia toimintatapoja nopeammin, koska niistä oli keskusteltu tiimissä etukäteen perusteellisesti.

Kolme viikkoa on lyhyt aika nähdä millaisia laajempia seurauksia pienryhmätoiminnasta ja sen kehittämistä on kasvattajien työn kokemiselle tai ryhmälle sinänsä. Siinä ajassa voi kuitenkin nähdä jo suuntaa, mihin kehitys on etenemässä. Opinnäytetyössä olisin myös voinut käyttää lasten havainnointia systemaattisemmin tutkimusmenetelmänä. En käyttänyt havainnointia systemaattisemmin, koska ei ollut tarkoitus tutkia pienryhmätoiminnan vaikutuksia lapsiryhmään, vaan kysymys oli enemmänkin kasvattajien työn kokemisesta ja siitä, miten he näkevät pienryhmätoiminnan vaikuttavan lapsiryhmään. Teemahaastattelun äänitteistä litteroitua aineistoa purkaessa vaarana voi olla keskustelun väärä tulkinta tai ylitulkitseminen, siksi pyrinkin tarkistamaan kaikki tulokset vielä kerran litteroidusta aineistosta ja varmistamaan, että olen tulkinnut keskustelun oikein.

Koska kyseessä oli toimintatutkimuksellinen laadullinen opinnäytetyö ja tarkoituksena oli kehittää oman ryhmäni pienryhmätoimintaa, otos oli luonnollisesti varsin suppea. Tämä vaikuttaa tulosten yleistettävyyteen ja luotettavuuteen. Pienryhmätoiminnasta on saatavilla kuitenkin nykyään kirjallisuutta ja siitä on tehty muitakin opinnäytetöitä sekä tutkimuksia, joiden perusteella voi jo hakea yleistettävämpiä tuloksia. Opinnäytetyöni tulokset olivat hyvin samansuuntaisia teorian ja muiden tutkimusten kanssa.

Opinnäytetyöni perusteella pienryhmätoiminta sopii hyvin päiväkotiympäristöön ja tukee laadukasta varhaiskasvatusta. Pienryhmätoimintaa voi ja kannattaa harjoittaa kaikissa ryhmissä sen tarpeisiin sovellettuna. Varsinkin pienten ryhmissä jakaminen näyttäisi olevan erityisen tärkeää, koska pienet tarvitsevat luotettavan, läsnä olevan aikuisen tunteakseen olonsa turvalliseksi, jolloin he voivat kiinnittämään huomionsa ympäristöön sekä tutkimaan ja oppimaan uutta.

Vuorovaikutussuhteiden syventyessä ja havainnoinnin helpottuessa kasvattajat tutustuvat lapsiin syvällisemmin. Tätä kautta lapset voidaan ottaa yhä yksilöllisemmin suunnittelussa huomioon ja toiminnasta tulee lapsilähtöisempää sekä jokaisen lapsen yksilöllisiä tarpeita paremmin vastaavaa. Pienryhmissä toimintaa on helpompi eriyttää, eikä kasvattajan energia ja huomio mene ison lapsiryhmän hallitsemiseen. Kun kasvattajat ovat lasten kanssa yksilöllisemmin tekemisissä ja voivat havainnoida heitä systemaattisemmin ja tarkemmin, voidaan myös erilaiset tuen tarpeet huomata nopeammin. Tällä tavalla ongelmiin pystytään puuttumaan varhaisemmassa vaiheessa ja ehkä jopa osaltaan ennaltaehkäisemään joidenkin ongelmien syntyä.

Opinnäytetyön tekeminen ja siihen liittyvän kirjallisuuden lukeminen saivat minut pohtimaan paljon omahoitajuutta. Mietin, onko lasten kannalta parempi, että pienryhmän kanssa on aina sama kasvattaja vai se että kasvattaja vaihtuu tietyin väliajoin. Omahoitajuus lisää pysyvyyttä ja ennakointia mikä on erityisen tärkeää pienemmillä lapsilla, silloin heillä on myös suurempi mahdollisuus kiinnittyä turvallisesti ainakin yhteen aikuiseen. Vaihtuvissa kasvattajissa on se hyvä puoli, että kaikki kasvattajat saavat lähi-kontaktin kaikkiin lapsiin ja voivat havainnoida pienryhmissä heitä paremmin. Näin lapsista saadaan syvempi tuntemus, kun havainnoijia on ollut monta. Vaihtuvissa kasvattajissa on myös se hyvä puoli, että kaikki aikuiset tuntevat kaikki ryhmän lapset hyvin, eikä osa lapsista jää vieraammiksi. Voi olla niin, että pienten ryhmissä omahoitajuus on lapsen kannalta hieman parempi vaihtoehto, mutta isompien, n. 4-6-vuotiaiden ryhmissä voi olla hyötyä myös kiertävistä kasvattajista, jos kierto ja struktuurit pysyvät samana ja siitä tehdään lapsille ennakoitavaa.

Pienryhmätoiminta ei ole pelkästään lasten jakamista pienempiin ryhmiin, vaan vaatii taustalleen pedagogisen ajattelun, johon toiminta perustetaan. Ilman pedagogista taustaa pienryhmätoiminta jää pelkästään irralliseksi tekniikaksi, eikä siitä ole vastaavaa hyötyä. Irrallisena tekniikkana pienryhmätoiminta saattaa jäädä helposti pois käytöstä, koska kasvattajien on vaikea sitoutua sellaiseen toimintamuotoon, josta he eivät tiedä mihinsä toteuttaminen perustuu. Jotta pienryhmätoimintaa voi toteuttaa onnistuneesti, vaatii se kaikkien ryhmän kasvattajien sitoutumista ja panostamista. Työtovereitten ammattitaitoon luottaminen, luottamuksen ansaitseminen sekä yhteiset sopimukset ja niistä kiinnipitäminen ovat ensiarvoisen tärkeitä.

Vaikka pienryhmätoiminnasta alkaa olla monia tutkimuksia ja teoretietoa, on pienryhmätoiminnan vaikutuksia selvitetty lasten itsensä näkökulmasta varsin vähän. Jatkotutkimuksena voisi seurata, miten pienryhmätoiminta näyttäytyy lasten kokemana. Kokevatko lapset pienryhmätoiminnan vaikuttavan esimerkiksi ystävyys-suhteisiin tai turvallisuuden tunteeseen? Mielenkiintoista olisi myös tutkia mitkä ovat niitä esteitä, joita työntekijät kokevat olevan pienryhmätoiminnan toteuttamiselle sekä miten niitä voitaisiin ylittää tai kiertää.

LÄHTEET

- Bruce, T. 2005. *Early Childhood Education*. 3rd edition. London: Hodder Arnold, a member of the Hodder Headline Group.
- Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. 2011. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L.(toim.). *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Juva: PS-kustannus. 54–66.
- Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. 2001. *Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita*. Ensimmäinen painos. Helsinki: WSOY.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. 15. uusittu painos. Helsinki: Tammi.
- Honka, T. 2011. *Päiväkoti muutoksen matkalla. Muuttaako pienryhmässä työskentely arkea?*. Sosiaalialan koulutusohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. *Päivähoidosta varhaiskasvatukseen*. Ensimmäinen painos. Hyvinkää: Edufin.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. *Tunne minut!. Turva ja tunteet lapsen silmin*. Juva: PS-kustannus.
- Koivisto, P. 2011. Lasten itsetunnon vahvistaminen päivähoiton arjessa. Teoksessa Alila, K. & Parrila, S. (toim.). *Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010*. Oulu: Ediva. 39–56.
- Koivula, M. 2011. Näkökulmia yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen oppimiseen päiväkodissa. Teoksessa Alila, K. & Parrila, S. (toim.). *Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010*. Oulu: Ediva. 124–137.
- Kronqvist, E-L. 2011. *Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta*. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.). *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Juva: PS-kustannus. 13–30.
- Kyrönlampi, T. 2011. *Päiväkodin arki lapsen kokemana*. Teoksessa: Alila, K. & Parrila, S. (toim.) *Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010*. Oulu: Ediva. 22–38.
- Mikkola, P & Nivalainen, K. 2009. *Lapselle hyvä päivä tänään. – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen*. Ensimmäinen painos. Saarijärvi: Pedatieto Oy.
- Mikkola, P & Nivalainen, K. 2010. *Tiimille hyvä päivä tänään. – työkirja varhaiskasvatuksen vuosisuunnitteluun ja arviointiin*. Ensimmäinen painos. Saarijärvi: Pedatieto Oy.
- Puroila, A-M. 2002. *Kohtaamisia päiväkotiarjessa – kehitysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön*. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja.

Rinkinen-Holkeri, L. 2009. Aikuinen ja Lapsi vuorovaikutusta rakentamassa. Diskursiivianalyttinen tutkimus päiväkodin arjesta. Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos. Väitöskirja.

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Oy Finn Lectura Ab.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 8., uusittu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus.

LIITTEET

Liite 1. Ensimmäisen viikon teemarunko

Ryhmäidentiteetin vahvistaminen ja pienryhmätilanteiden strukturointi

- Kukin pienryhmä keksii itselleen nimen. Yhdessä kasvattajan kanssa lapset miettivät mikä voisi olla kiva nimi heidän omalle pienryhmälleen.
- Pienryhmähetki alkaa tietyllä leikillä tai lorulla, jossa kaikki paikalla olevat lapsen huomioidaan yksitellen.
- Aloituksen jälkeen tulee mikä tahansa toiminta, mikä on suunniteltu sille päivälle (jumppa, askartelu, leikki, suujumppa...)
- Pienryhmähetki myös lopetetaan yhteisellä leikillä
- Ensimmäinen kokoontumiskerta aloitetaan pienryhmän nimen keksimisellä sekä alku- leikin ja loppuleikin opettelemisella

Tarkkailemme sellaisia asioita, kuten:

- Ryhmähetkeen tulemista,
- Halukkuutta osallistua toimintaan,
- Liittymistä isompaan ryhmään ja
- Koko ryhmän yhteisiä tilanteita sekä vapaita leikkitalanteita.

Yhdessä pohdittavia asioita:

- Onko ryhädynamiikan vahvistamisella vaikutusta kaverisuhteisiin?
- Ilmapiiriin?
- Toiminnan mielekkyyteen?
- Läsnäoloon?
- Vuorovaikutukseen?
- Onko tämän viikon tapahtumilla ollut vaikutusta oman työn kokemiseen?
- Työn mielekkyyteen?
- Työilmapiiriin?
- Vuorovaikutukseen lasten tai tiimin kanssa?
- Mitä voisi tehdä toisin? Oliko tämä hyvä asia, kannattaako sitä jatkaa tutkimuksen jälkeen? Oliko mitään vaikutusta?

Liite 2. Toisen viikon teemarunko

1 (2)

Pienryhmäkoonpanon soveltaminen arkisiin tilanteisiin

Toimintatutkimuksen toisella viikolla sovellan pienryhmärakennetta arkisiin tilanteisiin, kuten pukeutumis- ja ruokailutilanteisiin.

Työtiimi tarkkailee

- Siirtymätilanteiden kestoa,
- Ilmapiiriä,
- Sujuvuutta/toimivuutta,
- Lasten levottomuutta
- Ohjeiden vastaanottamista
- Pukeutumisen sujumista.
- Tiimi suunnittelee päivän tilanteen mukaan mikä ryhmistä menee ensimmäisenä pukeutumaan.
- Kun ensimmäisen ryhmän lapset ovat ulkona, menee myös heidän aikuisensa ulos.
- Loput kaksi aikuista hoitavat omat ryhmänsä ja lähettävät lapset sitä mukaa pihalle, kun he ovat valmiita.
- Pienryhmätuokiot lopetetaan ”virallisesti” ennen uloslähtöä, vaikka lapset saisivat jäädä lukemaan tai leikkimään vielä siksi aikaa, ennen kuin mennään ulos.

RUOKAILUT

Työtiimi tarkkailee:

- Ruokailutilanteen rauhallisuutta
- Kestoa/ sujuvuutta
- Ilmapiiriä
- Miellyttävyyttä
- Melutasoa
- Miten aikuisten ruokailu lasten kanssa vaikuttaa aikuisten ja lasten välisiin vuorovaikutussuhteisiin
- Muuttuuko oma suhtautuminen lapsiin?

(jatkuu)

2 (2)

- Ruokailussa pöydät ja istumapaikat järjestetään siten, että kukin aikuinen voi istua oman pienryhmänsä kanssa.
- Yksi aikuinen jakaa ruoan ja kaksi muuta ottavat siinä välissä, kun lapset ottava, jotta aikuisten ruokailun lopetus porrastuisi
- Lapset lähtevät riisuutumaan sitä mukaa, kun ovat valmiina, mutta vasta sitten, kun ensimmäinen aikuinen on valmis.
- Yksi aikuinen on eteisessä auttamassa riisumisissa ja vahtimassa vessahommia, toinen menee heti syötyään makuriin ottamaan lapsia vastaan ja peittelemään ym.
- Kun kaikki aikuiset ovat syöneet he ottavat ns. omat paikkansa.

Liite 3. Kolmannen viikon teemarunko

Läsnäolo

Kolmannella ja viimeisellä viikolla työtiimi keskittyy läsnäoloon. Tämä osa-alue on sellainen, johon panostetaan koko tutkimuksen ajan, mutta erityisesti kiinnitetään huomiota tällä viimeisellä viikolla.

- Pienryhmähetket suunnitellaan ja valmistellaan niin hyvin, että aikuisen ei tarvitse tehdä mitään muuta kuin olla lasten kanssa ja ohjata toimintaa.
- Jätetään pois turha kiire ja keskitytään olennaiseen ja siihen hetkeen mikä on käsillä.
- Luotetaan työkavereiden ammattitaitoon
- keskitytään luoman hyviä hetkiä, joista muodostuu hyviä päiviä ja lopulta hyviä viikkoja.
- Tarkkaillaan miten aikuisen fyysinen ja etenkin psyykkinen läsnäolo vaikuttaa lapsiin ja ilmapiiriin

Tarkkaillaan miten oma rauhoittuminen, pysähtyminen ja lasten aito kohtaaminen vaikuttavat

- Työn kuormittavuuteen
- Työilmapiiriin
- Ryhmän ilmapiiriin
- Työn mielekkyyteen
- Lasten levottomuuteen
- Lasten ja aikuisten väliseen vuorovaikutukseen

Ajatuksia läsnäolosta:

- Läsnä olo on enemmänkin semmoinen henkinen, psyykkinen ja fyysinen tila, missä ihminen on, enemmän kuin jotain mitä hän tekee tai on tekemättä
- Seuraa ei tuputeta, ei tungeta leikkeihin, mutta ollaan tilanteen mukana, tasalla ja saatavilla. Avoimena ja valmiina.
- Oma mieli on tyhjänä tilanteeseen liittymättömistä asioista, ei kiiruhda edelle, ei muistele menneitä. Itse on rauhallinen mutta aktiivinen.

Liite 4. Yhteenvetopalaverin runko**Strukturointi**

- Oliko strukturoinnilla merkitystä lapsille/itselle?
- Vuorovaikutukseen?
- Miltä tuntui/ miltä tuntuu nyt kun ollaan jatkettu 3 viikkoa?
- Olisiko sellainen mitä voisi toteuttaa tässä tai jossain muussa ryhmässä jatkossakin?
- Voisiko olla hyötyä? Millaista?

Arkitilanteet

- Soveltaminen ruokailu ja pukemistilanteisiin, miten toimi?
- Miltä ruokailut/pukemiset tuntuivat?
- Toimisiko ilman ylimääräisiä käsiä?
- Oliko vaikutusta levottomuuteen tai ohjeiden vastaanottamiseen?
- Vuorovaikutukseen?
- Oman työn kokemiseen?
- Kannattaako jatkaa nyt tai tulevaisuudessa?
- Miksi, miksi ei?

Läsnäolo

- Onnistuiko huomion kiinnittäminen omaan läsnäoloon ja vuorovaikutukseen?
- Mikä oli vaikeaa, miksi?
- Oliko vaikutusta lapsiin, millaista?
- Oliko vaikutusta työn kuormittavuuteen tai kiireen tuntuun?
- Työilmapiiriin tai työn mielekkyyteen?
- Vuorovaikutukseen?

Lopuksi

- Onko meidän lapsiryhmän pienryhmätoiminta kehittynyt?
- Olivatko nämä sopivia sovellustapoja? Miksi, miksi eivät?
- Muuttuiko oma työ/oman työn kokeminen kehittämisen kautta? Miten?
- Mikä tunne jäi tästä jaksosta päällimmäiseksi?
- Millaisia ajatuksia herätti?
- Voiko näistä olla hyötyä toisille ryhmille tai uudelle ryhmälle?